

ŰRKALEIDOSZKÓP

A Mír program folytatása

A 15. alaplegénység a Mír űrállomáson

V. Afanaszjev parancsnok, J. Uszacsov fedélzeti mérnök, és a tapasztalt űrhajós orvos V. Poljakov 1994. január 8 és július 9. között féléves űrrepülésén fő feladatként orvos-biológiai programot hajtott végre az emberi szervezet és különféle biológiai objektumok viselkedését vizsgálták a súlytalanság állapotában. A program irányítója Poljakov doktor, aki a tervek szerint űrállomásbéli munkáját három alaplegénység ideje alatt fogja végezni. A kutatási programban földfotózási, csillagászati, geofizikai és űrtechnológiai kísérletek is szép számmal szerepelnek. A Mír űrállomásról 1994. március 21-én leválasztották a *Progressz-M-21* teherűrhajót, hogy helyet csináljanak a március 22-én indult és a további utánpótlási anyagokat szállító következő teherűrhajónak, a *Progressz-M-22*-nek. Ez utóbbi május 24-én, majd a következő teherűrhajó augusztus végén csatlakozott a Mír űrállomáshoz. A 15. alaplegénység két tagja Afanaszjev és Uszacsov a *Szojuz-TM-18* űrkabinjában 1994. július 9-én tért vissza a Földre 183 napos űrszolgálat után. (H. A.)

Napelemszerelők a Mír-en

1994. július 1-én, az eredeti tervhez képest majd egy heti késéssel indult Föld körüli pályára a *Szojuz-TM-19* űrhajó két újonc kozmonautával, J. Malencsenko-val és T. Muszabajev-vel a fedélzetén. Malencsenko orosz, Muszabajev pedig kazah űrhajós. A két nappal később a Mír rendszer Kvant-1 moduljához, a *Progressz-M-23* helyére csatlakozó *Szojuz-TM-19* vitte a 16. alaplegénység két új tagját az űrállomásra. Erre az alaplegénységre egy régóta húzódó műszaki feladat megoldása vár. Még évekkel korábban szeretnék volna a *Krisztall* modulon lévő két hatalmas (kb. 30 m fesztávolságú) napelemszárny átszerelését és a Kvant-1 modulra történő átszállítását, valamint az oda való felfelszerelését megoldani. A *Krisztall*on olyan viszonylag új fejlesztésű, ukrán napelemszárnyak kerültek elhelyezésre, amelyek motorikusan összecsucukhatók ill. újra kinyithatók. A kijevi Paton Intézetben tervezett és épített napelemszárnyak a *Krisztall* modulon zavarnák az 1995-97-re tervezett űrrandevukat ill. dokkolásokat az amerikai űrrepülőgépeivel. A mostani legénységnek szeptemberben három-négy űrséta során kellene a bonyolult műszaki feladatot végrehajtania. Várhatóan több probléma is felléphet a napelemszereléskor, nem lehet például tudni, hogy működik-e a szárnyösszecsucukó mechanizmus az öt éves űrbéli igénybevétel után.

A 16. legénység két újonc tagját a *Szojuz-TM-20* űrhajón, a tervek szerint október 3-án induló A. Viktorenko és E. Kondakova váltja majd fel. Jelena Kondakova mérnököt Rjumin űrhajós felesége, harmadik orosz női űrhajósként a tervek szerint majd fél évet fog a Mír űrállomáson dolgozni. Részt vesz az *EUROMIR*94* kísérletben, amelyet valószínűleg a tapasztalt német űrhajós Ulf Merbold fog végrehajtani az egy hónapos, októberi űrrepülésén a Mír űrállomáson. (Merbold tartaléka a spanyol Pedro Duque, mindketten Csillagvárosban készültek fel űrrepülésükre. (H. A.)

Az első Pegasus rakéta kudarc

Az Orbiter Sciences Co. június 23-án első ízben kívánt indítani az új L-1011 hordozó repülőgépről egy Pegasus-XL jelű hordozórakétát, amely a sorozat erősebb, nagyobb tömegű tagja. A hasznos teher a Space Test Experiment Platform Mission-1 volt, amely az amerikai légierők egy kisebb kísérleti mérőholdja. Az űrrepülés során a műszerek jelezték, hogy a rakéta jobboldali vízszintes stabilizáló szárnya nem nyílt ki, továbbá áramforrás zavarok is voltak, így a hordozó repülőgép visszatért a Vandenbergi bázisra. Javítás után június 27-én megismételték a startot, 11887 m magasságban a Kaliforniai partok felett elengedték a rakétát. Ez rendesen gyűjtött, de a start után 32 másodperccel megszakadt a telemetrikus kapcsolat. A rakéta tovább emelkedett, de kissé eltért a pályától, nem reagált a jelzésekre, ennek ellenére hagyták az I. és II. fokozatokat végig égni, majd a start után 168 mp-el a biztonsági tisztt 37,8 km magasságban, az indulási

ponttól 411 km-re felrobbantotta. A kísérő repülőgép végig rögzítette az adatokat és a képeket, így a meghibásodás oka felderíthető lesz. (AWST, S. Gy.)

Mégis indították az Ariane V-64-et

Még 1994. június 17-én éjjel két korábbi hiba után, de elindították Kourou-ból az Ar-44LP rakétával a V-64 számú startot. Ez a 2500 kg-os Intelsat-702 számú műholdat és két brit katonai kísérő műholdat emelt átmeneti (transfer) geostacionárius pályára. Az alig 46 kg-os STRV-1A és 1B műholdak adatokat gyűjtenek a későbbi brit katonai távközlési műhold építéséhez. A több zavarral járó III. fokozattal a gyár eddig 98 próbát végzett a földön, ezek során 79590 másodperces égésidőt halmoztak fel, ami megfelel 17 start egész idejének. (Air et Cosmos, S. Gy.)

Gyorsított Ariane startok

Az Ariespace cég július 8-án este sikeresen indította a V-65 jelű Ar-44L hordozórakétát, amely két műholdat vitt transfer-szinkron pályára. A PanAmsat PAS-2 egy HS-601 típusú 2296 kg-os műhold, amely 16 darab C-sávú csatornán sugároz, az élettartama 15-16 év. A BS-3N direkt adású japán TV-s műhold 1210 kg-os, a Martin Marietta gyártmánya, 3 csatornán sugároz, és 7 évi működését várják. A hasznos teher 4613 kg volt, a rakéta induló tömege 481577 kg-ot tett ki. A III. fokozat 160 kg-al több hajtóanyagot vitt, ezzel az égésidő 30 mp-el nőtt. Most 21 napot adnak egy rakéta felkészítésére, amit még soha nem tettek meg, így július 30-ra tűzték ki a V-66 startot (ez a Brazilsat B1+ Turksat 1B) és augusztus 22-re a V-67 indítását. Ez nem kevés kockázatot jelent, mert 9 start lesz 1994-ben, 1995-re pedig 10 indítást terveztek be. Egy hónap kiesés a vállalatnak 120 millió dollár veszteséget jelent, mert a vállalásait kötbér terheli. Jelenleg 39 műholdra van biztos, és további 5-6 darabra előzetes megrendelés. (AWST, S. Gy.)

A nemzetközi űrállomás idei költségvetése

Az USA Kongresszusa az egykori Freedom terveiből kinőtt nemzetközi űrállomás (International Space Station, ISS) programjára 278:155 szavazati aránnyal a jövő évig 2,1 milliárd USD-t hagyott jóvá. (N. Cs.)

Japán meteorológiai hold

A NASDA új rakétája, a H-2-es állítja majd geostacionárius pályára (kelet 140° pozíció) a GMS japán meteorológiai műholdesalád ötödik tagját. Az első 1977 júliusában még egy amerikai Delta hordozórakéta juttatta a világűrbe, de 1981-ben a második, majd 1984-ben a harmadik példányt már japán N-2-es rakéták szállították. A GMS 4-et pedig 1989-ben a H-1 jelű hordozórakétával indították. A műhold 2,15 x 3,45 m, starttömege pedig 682 kg. A holdak működtetője a NASDA mellett a Japán Meteorológiai Ügynökség. (EOSD, N. Cs.)

A Delta Clipper balesete

A Douglas gyár DC-X kísérleti rakétája 1994. június 20-án a 4. kísérleti repülését végezte, amely sikeres volt, 450 m magasságot ért el, és 780 m távolságot tett meg, majd leszállt a starthely közelében. Az 5,1 millió USD-s költségvetés keretében még 5 repülési próbát terveztek, mielőtt átadták volna a NASA-nak. Eközben június 27-én egy újabb repülőpróba során robbanás történt. A H2/O2-vel üzemelő hajtóműveket 3,7 mp-el a felszállás előtt gyújtották be, ekkor a test alsó harmadában robbanás történt, amely felszakította a burkolatot is. A rakéta ennek ellenére felemelkedett, a kísérletet vezető Charles Conrad Jr. volt űrhajós is csak 7 mp-el a start után látta meg a sérülést és kényszerleszállást rendelt el 300 m magasságból. Ez sikeres volt, a rakéta 790 m magasságig emelkedett, majd 30 m/sec sebességgel süllyedt és a 77,9. másodpercben talajt ért. A rakéta épségben maradt, a felszakított rész 1,2 m x 9 m területű. (AWST, S. Gy.)

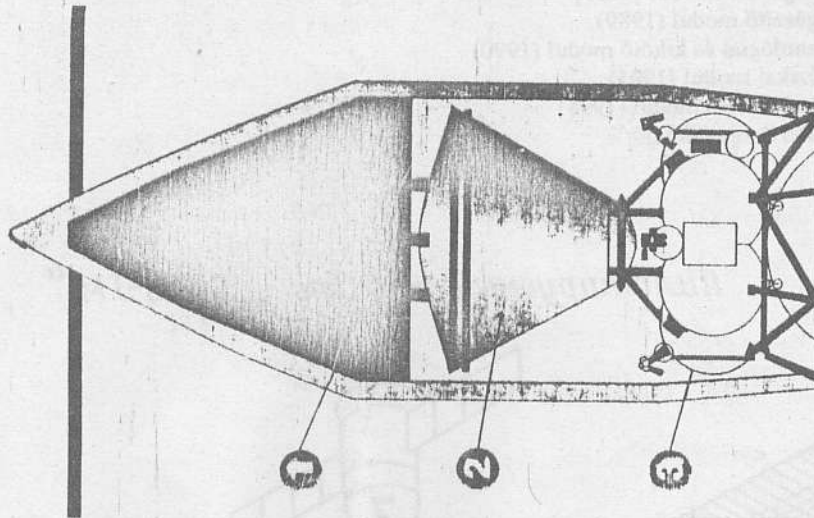
Ariane-5; sikeres fékpadi próbák

Az ESA tagállamai 1987-ben Hágában fogadták el az Ariane-5 terveit, melynek első indítását jövő év októberére tervezik. A P-230 jelű, az Ariane-5-höz kifejlesztett boosterrel idén sikeres fékpadi próbákat végeztek a guyanai űrközpontban. A 31 m magas és három m átmérőjű rakétafokozat 237 tonna szilárd hajtóanyagának elégetése 133 másodpercet vesz igénybe, mialatt 750 tonnás tolóerőt fejt ki. Az Ariane-5 első fokozatát két ilyen booster alkotja. A második fokozat, a H-115 jelű, szintén harminc m magas, de 5,4 m átmérőjű tartályaiban a fénykéony oxigén és folyékony hidrogén össztömege mintegy 150 ezer kg, a hajtóművek tolóereje pedig 100 tonna. A 20 m magas és 5,4 m átmérőjű végfokozat 5,2 tonna folyékony hajtóanyagot tartalmaz, tolóereje 2 tonna. Ez állítja geostacionárius pályára a műhold(ak)at. Az

alacsonyabb pályák eléréséhez a második fokozat elegendő. Az Ariane-5 geostacionárius pályára két, összesen 5,9 tonnás, vagy egy 6,8 tonnás műholdat tud, napszinkron pályára pedig 10 tonnás, alacsony Föld körüli pályára pedig 22 tonnás műholdakat szállíthat majd. (N. Cs.)

Orosz Mars-repülési tervek

Az 1998-as űrrepülés tervezett hasznos teher elrendezését a Proton rakétában az ábra mutatja.

Jelmagyarázat: 1./ az amerikai Orbiter egység; 2./ az orosz leszállóegység; 3./ az űrszonda részére készített Fregat nevű végfokozat. Az űrszonda maximálisan 7985 kg-os lehet, amiből a leszállóegység 710 kg, az Orbiter pedig 1278 kg tömegű. A négyfokozatú Proton rakéta ezekhez az űrrepülésekhez egy Fregat nevű végfokozatot kapna, amely már a régi Mars-szondák bázisát is képezte. (AWST, S. Gy.)

Az OSC cég Taurus-2 hordozórakéta terve

Az OSC cég közepes teher emelése céljára fejleszti a Taurus-2 hordozórakétát, hogy pótolni tudják a Delta-2 valamint a Titan-2XG hordozórakétákat. A Taurus 30,5 m magas, négyfokozatú, szilárd hajtóanyagú egység, amely 5000 kg tömeget emelhet 186 km magasságú körpályára. Első fokozata a Castor-120 típusú Thiokol hajtómű, az MX rakéta első fokozata. A második fokozat szintén Castor-120, aminek helyére később a Pegasus rakéta I. fokozata kerülhet. A harmadik fokozat egy námet folyékony típusú kétkomponensű egység, amelyet az Ariane-5-höz végfokozatnak fejlesztettek ki, és MMH+ N2O4 hajtóanyaggal működik. Nagyobb terhek esetében, hasonlóan a Delta-2-höz, négy darab Thiokol Castor-4 boostert kapna. Geostacionárius transfer pályára állítás esetén lehetőség van 8 booster felszerelésére is. Ily módon 1837 kg-os műholdak is indíthatók egyenlítői pályára, amennyiben rendelkeznek Thiokol Star-48 as apogeumhajtóművel. Az orrkúp 3,05 m átmérőjű, vagyis a Delta-2-nél használt típus. A költség jelenleg 8-10000 USD/ kg műholdak esetében. (AWST, S. Gy.)

A japán M-5 hordozórakéta fejlesztése

Az ISAS szervezet fejleszti a 31 m magas M-5 jelű új japán hordozórakétát, amely a következő században a tudományos mérőholdak indítórendszere lesz. A rakéta 128,4 tonna tömegű és háromszor nagyobb teljesítményű, mint az M-3S2 volt, így 1900 kg terhet vihet 241 km magasságú pályára, vagy 430 kg-ot nagy magasságba. A háromfokozatú rakéta szilárd hajtóanyagú. (AWST, S. Gy.)

SZEPTEMBERBEN LESZ...

- 50 éve** 1944. szeptember 5-6. Az A-4 (V-2) tömeges bevetése London és Antwerpen ellen.
- 15 éve** 1979. szeptember 1. A Pioneer-11 elsőként közelíti meg a Szaturnuszt.
- 5 éve** 1989. szeptember 29-én a Challenger katasztrófáját követő kényszerszünet után a Discovery startjával újra indult az amerikai emberes űrprogram. (N. Cs.)

A Mír

Az oroszok által 1986-tól 1995-ig fejlesztett és hat egységből felépített modulárállomás. Össztömege mintegy 120 tonna, térfogata több mint 400 köbméter.

Jelmagyarázat:

- 1./ Központi egység (start 1986-ban)
- 2./ Kvant-1 csillagászati modul (1987)
- 3./ Kvant-2 kiegészítő modul (1989)
- 4./ Kristall technológiai és kikötő modul (1990)
- 5./ Szpektr geofizikai modul (1985)
- 6./ Priroda erőforráskutató modul (1995)
- 7./ Személyszállító Szojuz űrhajó.

